

M. PAVLOVIÇ, V. GORKO-KARYAGİN,
F. RASKOLNIKOV

TÜRKİYE İSTİKLÂL MÜBÂREZESİ UĞRUNDA

TRANSLİTERASYON VE UYARLAMA:
ELMİN ALİYEV

© TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Bu yapının telif hakları TÜSTAV İktisadi İşletmesine aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

Baskıya Hazırlık: Gönül Göner

İstanbul Nisan 2021

ISBN: 978-605-4513-64-2

Kapak Görsel:

İvan İvanoviç Golikov'un 1927 Tarihli "Üçüncü Enternasyonal" adlı
Palekh Minyatürü Tretyakov Galerisi'nde sergileniyor.

Sertifika No: 43438

TÜSTAV İktisadi İşletmesi

Meşrutiyet Mahallesi, Hacı Mansur Sokak

No: 10 A Blok Kat:3 No: 64 34363

Şişli-İstanbul

Tel: (+90) 212 237 98 92

<http://www.tustav.org>

e-posta: bilgi@tustav.org

Baskı ve cilt:

İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri (Sertifika No: 44066)

Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8

Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul

Tel: 0212 496 11 11

İÇİNDEKİLER

M. P. Pavloviç	
İNKILÂBÇI TÜRKİYE	7
Birinci Fasıl	
1908. YILDA SULTAN ABDÜLHAMİD'İN	
YIKILMASI VE GENÇ TÜRK İNKILÂBI	9
İkinci Fasıl	
GENÇ TÜRK İNKILÂBI, BALKAN DAVALARI	
VE CİHAN HARBİ	32
Üçüncü fasıl	
ENVER PAŞA VE CİHAN MUHÂREBESİ	45
Dördüncü Fasıl	
KEMAL TÜRKİYE'Sİ	55
Beşinci Fasıl	
TÜRKİYE'DE KOMÜNİST HAREKETİ	128
V.A. Gorko – Karyagin	
TÜRKİYE'DEKİ İNGİLİZ-YUNAN ASKERİ	
MÜDÂHALESİNİN İFLASI	161
V.A. Gorko – Karyagin	
TÜRKİYE'DE İŞÇİ VE İÇTİMAÎ HAREKÂT	177
F. A. Raskolnikov	
TÜRKİYE'DEKİ AKS İNKILÂBÇI	
[KARŞI DEVRİMCİ] İSYAN	206

M. P. Pavloviç

İNKILÂBÇI TÜRKİYE

İdareden

Hâli-hâzırda bütün şark ülkelerinde Avrupa emperyalistlerine karşı büyük millî âzadlık [özgürlük] hareketi gitmektedir [yürütölmektedir]. Şarkın öz âzadlığı [kendi özgürlüğü] uğrunda apardığı [gerçekleştirdiğı] bu mübârezenin büyük ehemmiyeti olmakla beraber, muhtelif siyasi şekillerdedir. Şûrâlar [Sovyet] ülkesinin emekçileri şark ülkelerinde Avrupa emperyalist ve kapitalistlerine karşı giden [yürütölen] bu mübârezeı çok büyük merakla gütmekle beraber [büyük bir merakla izlemekle birlikte] emperyalizm yırtıcılarının sıkıntısına karşı mukavemet gösteren [karşı koyan] ve mübâreze aparan [mücâdele eden] şark zahmetkeş [emekçi] halklarına hüsn-i teveccüh ve manevî yardım göstermektedir(ler).

Moskova'daki Şarkşinaslık İلمي Assosiyası [Doğubilimcilik Bilim Kurulu] bu büyük tarihî hâdiseleri aydınlaştırmak [aydınlatmak] ve Şûrâlar İttifakı'nın [Sovyetler Birliğı'nin] bütün emekçilerini onlarla tanış etmek [tanıştırmak] maksadıyla muhtelif şark ülkelerinin öz âzadlığı uğrunda apardığı mübâreze [kendi özgürlüğü uğruna gerçekleştirdiğı mücâdele] hakkında bir nice kitap neşrine

başlamıştır. Bu silsileye; Kitay [Çin], Türkiye, Mısır, Hindistan, İran ve Şimalî Afrika (Merâkeş [Fas], Tunus, (El) cezâyir) dâhil oluyor.

İlmî Assosiyasa'nın [Bilim Kurulu'nun] bu teşebbüsünü haklı bilerek biz de Azerbaycan emekçilerini şark ülkelerinden yakın komşumuz olan İran ve Türkiye ile tanış etmek [tanıştırmak] maksadıyla onlara ait olan kitapçaları [kitapcıkları] birinci nevbde [öncelikli olarak] tercüme edip neşretmeyi lâzım bildik. Tecrübe olarak evvelce [önce] İran hakkındaki "İran: İstiklâliyet Mübêrezesi Uğrunda" adlı kitabı çap ettik [bastırdık]. Okuyucular [okurlar] tarafından büyük hevesle alınması fikrimizde yanlış olmadığımız âşikâr etti. Ona göre [bu nedenle] de "Türkiye: İstiklâl Mübêrezesi Uğrunda" kitabının çapına [yayınlanmasına] başladık. Zannederiz bu kitabı da okuyucularımız [okurlarımız] büyük bir merak ile karşılayacaklar. Kitaplarımız hakkında öz fikir ve gösterişlerini [tekliflerini] ya gazete ve yahut idâremize şifâhen [sözlü olarak] ve mektup vâsıtasıyla bildirmeleri hâhiş olunur [rica edilir].

Birinci Fasıl

1908. YILDA SULTAN ABDÜLHAMİD'İN YIKILMASI VE GENÇ TÜRK İNKILÂBI

Çarlık istibdâdına karşı yirminci asırda başlayan kuvvetli Rus İnkılâb hareketi umum şarkta olduğu gibi, Türkiye'de de özüne [kendine] yoldaş taptı [buldu].

Sultanlık hükümdarlığına karşı olan Türk liberal (yeniliği seven) hareketi, Avrupa'nın Türkiye'yi parçalamaya çalışan büyük ve küçük hükümetleriyle gaspkârlık [işgal] planları neticesinde ve Osmanlı İmpratorluğu'nun bütünlüğünü hedefleyen [tehdit eden] korku sâyesinde daha da keskinleşti. Türkiye öz varlığını, yalnız Avrupa devletleri arasındaki rekabet sâyesinde saklayabilirdi [koruyabilirdi]. Lâkin yine de Avrupa hükümetleri, Osmanlı hükümetinin dokunulmamış kalan eyâletlerinde “nüfûz mıntıkları” ayırarak, Osmanlı İmpratorluğu toprağının bir parçasında İngiltere, bâzısında Fransa, bâzısında Almanya v.s. öz hükmünü yeridirdi [yürütüyordu].

Vaziyetin bu halde olması, müslüman memleketinde “kâfir”lerin sâhiblik etmesine râzı olmayan halk kitlesinde, “Avrupa tazyikinden” râzı olmayan geniş Türk ticaret burjuvazisi ve umum Türk zâbitleri arasında devam eden böyle bir hale karşı kuvvetli bir nârâzılık [hoşnutsuzluk] doğurdu.

Sultanla onun satılmış vezirlerinin Avrupa kabağında [karşısında] kul olup alçalması, Türk ziyalıları [aydınları] ile zâbitlerini sultan hükûmetinin aleyhine kaldırdı. [ayaklandırdı]. Vezirlerden biri İngiltere'nin, ikincisi Fransa'nın, üçüncüsü Almanya'nın vb. satın alma acenteleri [satılmış ajanları] olduğu belli idi. Hatta "pâdişahın" – sultanın özüne [kendisine] bile, Osmanlı İmparatorluğu'nun (tecdîdi ile) mübâreze [yenilenmesi ile mücâdele] için Avrupa devletleri elindeki kör bir âlete bakar gibi bakılmağa başla[n]dı. Bu şartlar içerisinde artık, sultanın müstebid [baskıcı] hükûmetine karşı isyan etmek zarurî [zorunlu] bir hale geldi.

1908. yıldaki Genç Türk İnkılâbı, umum Avrupa ve Rusya burjuvazisi arasında büyük nârâzılıklara [hoşnutsuzluklara] sebep oldu. Türkiye terakkî ederek kuvvetlenecek olursa, o vakit onu parçalamak planından vaz geçmek korkusu meydana çıktı. Bu perspektif ne Avrupa emperyalistlerinin ve ne de başta Milyukof olmak üzere Kadetlerin zevkine uymadı.

1908. yılın Temmuz ayında binbaşılardan Enver ve Niyazi beyler eski Osmanlı usûl-i idâresine karşı isyan bayrağı kalkızarak [açarak], öz faaliyetleriyle mübârezeci [mücâdeleci] Genç Türk hareketini ve kanlı Sultan Abdülhamid'in müstebid hükûmdarlık esaslarını kıran şiddetli fırtınalar devrinin başlangıcını meydana getirdiler. Avrupa matbuâtının mühim bir kısmı ve bilhassa Rus liberal matbuâtı, yeni hâdiseler neticesinde Türkiye kabağında [önünde] açılan perspektife karşı ehemmiyetli derecede şüphe ve tereddüt ile bakıyordu. Gerek Rus edib-

leri içerisinde ve gerekse liberal radikaller dâiresindeki siyâsetçiler arasında çok bedbinler [kötümserler] vardı. Bunlar, Avrupa esaslarında Türkiye'nin terakkîye [ilerlemeye] kabiliyetsizliği hakkındaki kat'î îmanlarını [kesin inançlarını] söylemek, hâricî ve dâhilî muhârebe [dış ve iç savaş] yangınları[nın] dumanı içerisinde Osmanlı İmparatorluğu[nun] yıkılıp puç [yok] olmasının zârûrî [zorunlu] ve lâbüd [kaçınılmaz] olmasını evvelden [önceden] haber vermekle Kassandira (başkasına yamanlık [kötülük] haberini veren arvad [kadın]) rolünü öz boyunlarına alırlardı [üstleniyorlardı].

Bu hususta, Belorusof'un "Vestnik Yevropı" ve "Russkiye Vedomosti" gazetelerindeki mektuplarıyla Konduruşkin'in "Russkoye Bogatstvo" gazetesindeki makalelerini ve "Russkoye Slovo" gazetesindeki bir çok makaleler ile "Reç" gazetesindeki Milyukof'un "Yoldan Mektup"larını v.s. hatırlamak kâfidir. Milyukof; 1908. yılın 26 Oktyabr'ında [Ekim'inde] Tenişefski mektebi [okulu] salonunda okuduğu leksiyasında [seminerinde] takriben [aşağıyukarı] "Türkiye'deki yeni kânûn-ı esâsîdeki nizam, Osmanlı İmparatorluğu dâhilindeki hıristiyanlarla müslümanları ayıran kanlı hudûdu silmeye ve ortadan kaldırmaya muktedir değildi." demiştir. Kadet fırkası lideri kat'î sûrette: "İslav(yan) halkları Türkiye ile beraber yaşamaktan ise Türkiye'nin ortadan kaldırılması şartıyla onların Balkan Federasyonu düzeltmelerine [oluşturmalarına] râzı olmak daha elverişlidir." demiştir.

Bütün bu kabakcadan [önceden] söylenen sözlerde, yeni usûl-i idâre Türkiye'yi kuvvetlendirebilir gibi fikirden

açık sûrette korku hissedilir. Ve kânûn-ı esâsîli usûl-i idâre yıkılarak Türkiye yeniden hesabsız ve aramsız [duraksamayan] millî muhârebeler ve en korkunç kara irticâ [gerilik] uçurumlarına yuvarlanır diye, gözlenen [beklenen] kapalı ümitler göz önünden kaçı[rılıyo]rdu. Garbî Avrupa efkâr-ı umûmiyesiyle [kamuoyu] matbuâtın mühim bir kısmı da aynı Rus efkâr-ı umûmiyesi ve matbuâtı gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki yeni nizâma karşı emniyetsizlik ve inanmamazlık gösteri[yo]r, Osmanlı İmparatorluğu'nun taze [yeni] şekle girerek, terakkî etmesi gibi düşünceleri ham hayâl hesab ederek, genç Türkiye'nin koca [eski/yaşlı] Türkiye'ye galebe çalmasında [üstün gelmesinde] şüphe edi[yo]rdu.

Yalnız Mısır'da, İran'da, Hindistan'da, Tunus'ta, (El) cezâir ile Fas'taki ziyalılar [aydınlar] arasında, Paris, Londra, Zürih, Berlin ve saire gibi Avrupa şehirlerindeki müslüman mahallelerinde ve nihâyet umum müslüman dünyasında Türkiye'deki inkılâb haberleri tasvir edilemeyecek ve anla[şıla]mayacak kadar büyük bir şadlık [sevinç] ile karşılandı. Müslüman âleminin eski Osmanlı usûl-i idâresinin tamamen yıkılıp Türkiye'nin yeniden doğarak yakında terakkî etmesine büyük bir imânı [inancı] vardı.

Türkiye'deki kânûn-ı esâsîlik hareketinin başlangıcı yalnız dünden itibaren değildir. Rusya tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nu daima korkutan tehlike Türkiye cemiyetindeki (efkâr-ı umûmiyesindeki) [kamuoyundaki] en dakik unsurların çoktan gözünü açmış, bununla beraber, memleketi felâketten kurtarmak için esaslı sûrette dâhili ıslahâtın [iç reformların] katîyen yapılması lüzûmu

bâresindeki [hakkındaki] şuur ve idraklerinin uyanmasına sebep olmuştu. Buna benzer hallere Japonya'da da tesadüf ederiz. Artık 1876. yıldan Türkiye ordusunun ehemmiyetli bir kısmı kanun-ı esasî taraftarı idi. 1876. yılın Mayıs ayının 30'uncu günündeki meşhur çevriliş [darbe] zamanında her cur [tür] ıslâhâtın aleyhinde bulunan Sultan Abdülaziz tahtından düşürülürken saray, kıyamçılar [isyancılar] tarafında bulunan 4 tane eskerî tabur tarafından muhâsara edilmişti [kuşatılmıştı]. Sarayın Büyük Kapı'sına ferik (maraşal) Süleyman Paşa kumandasında olarak, piyâde askerler kıyafetinde Harbiye Mektebi talebeleri kıtâsı yerleştirilmişti. Kabiliyetsiz ve memleket için tehlikeli padişahın tahtından düşürülmesini tasdik eden Şeyhülislâm'ın icâzesini [iznini] Süleyman Paşa sultana okurken, sarayın yakınında duran umum Türk zırhlı (Branenus) eskadrası: Millet arzusunu silah kuvvetiyle müdâfaaya ordu ve donanmanın hazır olduğunu bildirmek için, umum toplarının yaylım ateşini biribirinin dalınca [ardından] savuruyordu. Türkiye'deki kânûn-ı esâsîcilik hareketi, Rusya'nın müdâhale etmesi ve Rusya ile harbin başlaması sâyesinde bastırıldı. Türkiye'ye karşı Rusya siyâseti yalnız Osmanlı İmparatorluğu toprağından biri dalınca [arkasından] ikinci parçasının koparılmasından ibâret kalmı[yo]r, belki de aynı zamanda, hükûmet-i istibdâdî [baskı rejimi], Türkiye umum ahâlisinin tam bir hukuksuzluğu ve Osmanlı İmparatorluğu heyetine dâhil olan muhtelif halklar arasındaki dinî ve millî muhârebelerin sun'î ve keskin bir sûrette alevlendirilmesi esâsında bulunan ve Rusya hükûmetinin elinde olan bütün vâsıtalarla eski Türkiye usûl-i idâresinin

saklanmasından [muhâfaza edilmesinden] ibâret idi. Kânûn-ı esâsî lağvedildi, lâkin yine de ordu, nârâzılık [hoşnutsuzluk] ocağı hizmetini görmekte devam edi[yo] rdu. Yalnız yad [yabancı] tayfa sayılan Arnavud sühvârileri aynen Çarlık Rusya'sındaki Kazak askerleri gibi, Osmanlı İmperatorluğu'nun dâhilî terakkisinde karanlık roller oynamışlar ve sultana körcesine itaat göstermişlerdir. Orduya karşı sultanın inanmazlığı [güvensizliği] o kadar büyük idi ki, bunun neticesi olarak son on yıllar zarfında Türkiye'de bir tane askerî manevra yapılmamıştır. Çünkü sultan, bir niçe alay bir araya yığıldığı [toplandığı] zaman, öz alaylarıyla sözleşerek İstanbul'a yürüyebileceklerinden korku[yo] rdu. Tâlim zamanında askerler hemîşe [her zaman] yalnız boş fişenk (patron)lardan [kurusıkı mermilerden] atıyorlardı. Böylelikle hükûmet, hakikî kuvvet olan orduyu söndürmeye çalışır; isyanlar hemîşe [hiçbir zaman] eksik olmayan Arabistan'ın bâzı hisseleriyle [kısmılarıyla] Makedonya'da orduyu harbe hazır bir halde saklardı. Ordu özünün alçaltılmış vaziyetini duyarak, el altından şikâyetlenirdi. Bununla beraber ordu özünü [kendini] geride kalan müslüman ahâleden ayırmaz, bilakis, özünün onlara kan cihetinden bağı olduğunu bilirdi.

Türkler ile mübâreze etmek hakkındaki fikir, askerlere garib gelirdi. Sulh içerisinde yaşayan ahâli ile orduyu birbirinden ayıran ve onların arasında uzun müddet derin bir uçurum açan vatandaş muhârebesini -ne kader ki, içerisindeki Türk ahâlisinden bahsolunurdu- Osmanlı ordusu anlamıyordu. Bununla beraber, ordunun hali çok ağır idi. Arabistan ve Makedonya'daki daimî isyanlar,

orduyu hemişe öz kuvvetini sarf etmeye mecbûr ediyordu. Beş yıl hizmette kalan askerler Arab mücâhitlerinin; Bulgar, Sırb ve Karadağ çetecilerinin (guldurların) gölgeleri altında büyük bir miktarda kırılı[yo]r, isyancıları ararken uzun ve yorucu geçitler zamanında kazanılan hoşnutsuzluklardan ve katlanılan eziyetlerden dolayı çok miktarda ölü[yo]rdular. En yahşısı [iyi] işçi kuvveti sayılan gençliğin ve daha büyük yaşlıların her yıl askerliğe çağrılarak [askere alınarak] kendi tasarrufâtından [işlerinden] uzun zamanlar ayrılmasıyla ve belki de çok zaman geri kayıtmasıyla [dönmesiyle] fenalaşmasına sebep olurdu. Askerî hizmetten hıristiyan ahâlisi âzâd edilmiş olduğundan askerî hizmet ağırlığı yalnız müslüman ahâlisinin boynuna düşüyor, yüzlerce ve binlerce Türk kendilerinin toprakları yalnız kadınlar tarafından işletiliyordu. Bu arvadların [kadınların] cüt ve kotandan [çift ve sabandan] ayrılan ataları, kardeşleri ve kişileri [kocaları] Makedonya, Arabistan ve yahut başka yerlerde harb meydanlarında ölü[yor]dular ve Türk kadınının aile ocağı hemişelik [sonsuza kadar] hasret ve keder vâdisi halinde olu[yo]rdu. Bununla beraber hükûmet toprağının parçalanması da devam ediyordu. İngiltere Arabistan'ın cenub tarafını eline geçirdikten sonra umum Arabistan şeyhlerini parayla tutuyor, Britanya altınlarına karşı açık ve ya gizli bir sûrette hizmetlerine mukâbil, onları sehâvetcesine [cömertlikle] mükâfatlandırıyor. Almanya Küçük Asya'yı (Anadolu'yu) eline geçirmeye hazırlanıyordu. Girid adası ise Avrupalı işgal ordularının ihtiyârında [ellerinde] idi. İstanbul üzerine hücum hayali ile Bulgaristan ciddi bir

sûrette silâhlanıyor, aynı zamanda Sırbistan, Yunanistan ve Karadağ hükûmetleri de Osmanlı mirasından mümkün olduğu kadar büyük parça koparabilmek için dağılmakta olan imparatorluk üzerine atılmaya hazırlanıyordu. Türk ordusundaki en yahşî [iyi] unsurlar, eğer Türkiye’de geciktirmeden [biran önce] kânûn-ı esâsî heyata geçirilmeyecek [gerçekleştirilmeyecek] olursa, felâketin muhakkak olduğunu anlamıştı. Bunun için, ordu kendisinin rehber unsurları vasıtasıyla, eski usulü ortadan kaldırmaya ve imparatorluğu felâketten kurtarmaya karar verdi. Revel’deki Rus ve İngiliz pâdişahlarının tarihî mülâkatından sonra Makedonya ıslâhâtı hakkında meydana gelen Rus-İngiliz lâyihası, patlayışı çabuklaştırdı. Türkiye, İngiltere ve Rusya cemiyetlerindeki şuurlu dâireler [bilinçli çevreler], (1908’inci yıl İyün’un [Haziran’ın] 9’unda) Revel şehrindeki sağlık için [şerefe] kaldırılan kadehlerin sesinde Osmanlı İmparatorluğu üstündeki defn teğannilerini [yas şarkılarını] işiti[yo]rdu. Genç Türk fırkası, işi uzatmama ve geciktirmeden sultana karşı isyan etmeye karar verdi.

Âzadlık [özgürlük] hareketinde Türk ordusu çok büyük roller oynadı. Lâkin bazılarının yaptığı gibi, kânûn-ı esâsîcilik hareketinde Türkiye ahâlisinin yerde kalan unsurlarının rolünü de azaltmamalıdır [küçümsenmemelidir]. Türkiye’deki âzadlık hareketinin, Rusya’da en ziyâde orduyu ihâta etmiş olan [kaplayan] Dekabristler isyânına hiç te okşatılamayacağı [benzetilemeyeceği] hakikati, artık indi [şimdi] tamamiyle ispat edilmiş gibi kabul edilebilir.

Türkiye İnkılâbı umumu millet ve umumu halk hareketi idi. Bu inkılâbda Türkiye ahâlisinin umum tabakaları

büyük bir gayretle iştirak etti. Sultana karşı isyan bayrağı kaldıran iki öncü Türk taburlarından biri olan kaymakam Enver Bey kumandasındaki tabur umûmiyetçe askerlerden teşkil edilmişti ise de, Resne kalası kumandanı Binbaşısı Niyazi Bey kumandası altında hareket eden sayıca daha büyük olan ikinci deste demek olur ki, yalnız sivil (asker olmayan) ahâliden teşkil edilmişti. Bu hakikatin bütün ehemmiyeti birdenbire göze çarpı[yo]r.

Böylelikle beraber isyan eden öncü iki taburda, sivil ahâli askerden artıktı [fazlaydı]. Bu İnkılâbın hakiki karakterini anlayabilmekten ötürü nice [nasıl] oldu da Enver ve Niyazi beylerin hırdaca [küçük] ordusu, yalnız, Abdülhamid'in bütün iktidarını mahv etmekle kalmayıp, aynı zamanda, özleriyle Türkiye'yi tamamiyle taksim etmek fikirlerini hayata geçirmek için birinci fırsattan faydalanmaya hazır olan Avrupa devletleri planına da muvakkati mâniacılıklar [geçici engeller] türetebilecek kadar korkunç bir kuvvet haline çevirebildiği [dönüşebildiği] süaline cevap vermek kâfidir. Enver ve Niyazi beylerin hırdaca [küçük] ordusunun Abdülhamid ile olan muhârebede mağlûb olmamasına, her şeyden evvel, umum Makedonya müslüman ahâlisinin ve Türkiye'nin Avrupa tarafındaki bütün müslüman kendlisinin [köylüsünün] derhal onun tarafına geçmesi sebep olmuştur.

Umum Türk kentlerindeki kentliler [köylerindeki köylüler]; yiyecek, içecek cihetinden pulsuz [bedava] olarak fedâileri temin ediyor, hükûmet askerleri hakkında mâlûmat veriyor, fedâilere kalacak yer hazırlıyor ve onları saklıyordu. Enver Bey'in başını getirene büyük meblağ-

lar verileceği vaad edilmişti, lâkin buna kimse imrenerek aldanmadı. Bir çok kentler [köyler], vergi vermekten ve hükûmete tâbi olmaktan açıktan açığa boyun kaçırıyordu [reddediyordu]. Türk kentlerinden sonra Bulgar kentleri de Niyazi Bey'in tarafına geçmeye başladılar. Yalnız bütün kentli kitlesi Niyazi Bey'in inkılâbçı planlarını hissetmeye ve o planlara yardım etmeye hazır [oldu]ğunu katî sûrette bildirdiğinden sonra Niyazi Bey de ikinci şehre yürüyüşe başladı. Umumen İyun [Haziran] inkılâbı, o inkılâbın bilhassa başlangıç devirleri, esaslı sûrette, eski Abdülhamid usûl-i idâresine karşı askerî çevrilişten [darbeden] ziyâde Türkiye'nin Avrupa hissesindeki [kısmındaki] müslüman kentlileri[n] isyanı gibi karakteriklendirmek muvafıktır [karakterize etmek uygundur].¹ Sultanın özü [kendisi] bile, kânûn-ı esâsîyi ilân ve parlamana seçki [millet meclisine seçim] zamanını tâyin ederek bütün fedakârlıklara birdenbire râzı olduğu ve her şeyin güyâ ki [sanki] son derece tebrikkârâne [kutlayarak] tebessüm ettiği bal ayları geçtikten ve Türk inkılâbının tez geçici birinci devirleri tamam olduktan sonra, umumî şadlık [sevinç] içerisinde Bulgarya ile Avusturya-Macaristan ikisi birlikte olmak şartıyla birincisi Rumeli demiryolunu zaptederek, ikincisi ise Bosna-Hersek'i zorla öz memleketine kaytararak [yeniden birleştirerek] Türk milleti içerisinde heyecan doğurdu. Böylece, iki komşu devlet, baştan ayağa kadar silâhlı,

1 Genç Türkiye isyanında kendli [köylünün] rolünü Niyazi Bey'in kaydında asanlıkla [kolaylıkla] görmek olur. Bu Naysan'ın "Türkiye'nin uyanışı, Türkiye İnkılâb tarihi" adındaki eserine ilhak [dâhil] edilmiştir.

ilk fırsatta muhârebeye atılmaya hazır olarak, Türkiye serhaddine [sınırlarına] yanaşmıştı. Kısmen Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan acenteleri [ajanları] tarafından satın alınmış ve kısmen de şaşkınlığa uğratılmış ve yolunu yitirmiş umum Avrupa matbuâtı, Arnavutluk isyanı, Arabistan'ın muhtelif yerlerindeki karışıklıklar, Hıristiyan [ve] Yahudilere karşı katliamlar, Girid'in ayrılması vs. gibi efkâr-ı umûmiyeyi [kamuoyunu] heyecana getirecek haberleri neşrederek, Türkiye'nin kabağında [önünde] açılan uçurum bâresinde [hakkında] bağırıyordu. Bunun neticesinde, Türkiye'nin kıymetli kâğıtları [hisse senetleri], beynelhalk [uluslararası] bîrjada [borsada], tasavvur edilemeyecek kadar tez düştü [hızla değer kaybetti]. O halde, hiyânetkârâne hücum edilen memleketi, bu dakikalarda kimler müdâfaaya başlayarak kimler ilerliyen tehlikeden kurtarmıştır? Tabî, ordu değildir, çünkü o, özünün [kendisinin] bütün kahramanlıklarına ve vatanperverliklerine bakmayarak [vatanseverliklerine rağmen] o dakikalarda o şerâit altında Türkiye ile muhârebe edebilecek haricî düşmanları defedebilecek kuvvette değildi. Türkiye'nin tapdanmış [ayaklar altına alınmış] hakkını müdâfaa etmek yolunda onun umum işçi sınıfıyla ahâlinin yerde [geriye] kalan umum tabakaları birleşti. Bilhassa sivil Türkiye, Avusturya-Macaristan ve Bulgarya hükûmetlerini güzeşte gitmeye [ödün vermeye] mecbûr eden bu memleketler[in] emtiasına [mallarına] karşı meşhur boykotunu teşkil ederek hayata geçirdi. Avusturya-Macaristan Loyd şirketi gemileri yükünü boşaltmaktan boyun kaçırarak [reddederek] Avusturya emtiasını denize bırakan iskele işçile-

ri, sonra Avusturya ve Bulgar mahsul ve mallarını satın almayı reddeden hırda ve ortabab [küçük ve orta] Türk dükkâncıları [esnafı], nihâyet artık Avusturya'da işlenen [kullanılan] fesleri giymeyen, Avusturya şekerini istihlâk etmeyen [tüketmeyen] ve Bulgaristan'dan getirilen kend [köy] mahsulünü sarfetmeyen umum ahâli, o zaman Türkiye'ye daya[na]k ve istinatgâh [destek] vazifesi görmüştür. Umum ahâli tarafından taaccüb [hayret] edilecek bir sûrette dayanıklı ve inatkârâne aparılan [gerçekleştirilen] kansız iktisadî boykot, özünü yüksek sûrette te'kid etmiş ve millî müdâfaada [savunmada] kuvvetli ve yeni bir silâh olduğu meydana çıkmıştır. Burada "İttihad ve Terakkî" komitesi emrine kör-körane [körü körüne] itaat ederek sivil ahâlinin ve bilhassa proletaryanın "İttihad ve Terakkî" komitesiyle Osmanlı hükûmeti elinde, yalnız, kör bir âlet vazifesini icrâ ettiği düşün[ül]memelidir. Yunan (Grek) mallarına karşı boykot ilân etmek meselesi Türk matbuâtında ileri sürüldüğü vakit Yahudi hamal ve kayıkçıları [tekneçileri] Yunanistan'daki kohumlarına [akrabalarına] karşı yapılabilecek tazyikten [baskıdan] korktuklarını söyliyerek, bu boykota iştirak etmeyeceklerini bildirdiler. Öbürü milletlerden olan işçilerin yardımı sâyesinde öylece, boykot ilân edilmedi. Sonra, Avusturya-Türkiye mukâvelesinin muvakkat [anlaşmasının geçici] şartları ilân edildiği ve Osmanlı hükûmeti tarafından Avusturya mallarına olan boykotun kurtardığı [sona erdiği] resmen bildirildiği vakit, iskele işçileri ve kayıkçıları, bu mukâveleyi kabul etmeyi reddettiler. Ve Avusturya hükûmeti tarafından Türkiye'ye verilen meblağdan, özle-

rinin zâyi ettiklerine ve işsiz günlerdeki mahrûmiyetlerine karşı mükâfat alana kadar boykotu devam ettireceklerini ilân ettiler. Böylece, Türkiye proletaryası umum millî vazife olan haricî düşmanı defetmek teşkilâtının hayata geçirilmesine yardımla özünün [kendisinin] muhkem ve kuvvetli olduğunu göstererek Türkiye proletaryası muayyen [belirli] bir sınıf gibi özünün hususî [kendisinin özel] iktisâdî menfaatini müdâfaa edi[yo]r. Pes [o halde] demek Türkiye kânûn-ı esâsinin şuurlu ve ümitli müdâfi [savunucusu] yalnız ordu değildir. Enver ve Niyazi beyler tarafından düze[n]len[en] isyana ciddî sûrette iştirâk eden, sonradan beş ay devam eden bu müteşekkil [organize] boykotu aparan [gerçekleştiren] proletarya kentliler ve hırda [köylüler ve küçük] burjuvazyadan ibâret olan Türkiye sivil ahâlisi, hiç te yalnız pasif tamâşacı [seyirci] rolünü oynamamıştır. Bilakis, dâhilî ve haricî istiklâlî [bağımsızlığı] kazanmak işinde faal (aktif) ve gayretli mübârezeci [mücâdeleci] olduğunu ispat etmiştir. Başka cür [tür]lü de ola bilmezdi. Bu son hâdiselere kadar Türkiye, ne siyasî fırkanın ve ne de inkılâbçı teşkilâtların bulunmadığı “temiz bir varlık”tan ibâret olmamıştır.

Avrupa ile ticaret münâsebâtının terakkîsi ve memlekete ecnebî (kapitalinin) nufûzu sâyesinde, yavaş ta olsa Türkiye, iktisâdî cihetten (yine de) terakkî ediyordu. 1875’inci yılda Türkiye’nin 275 kilometreden ibâret olan demiryolunu demek oluyor ki, yok hesab edebili[ri]z. 1908’inci yılda ise, Türkiye demiryol şebekesinin uzunluğu 6000 kilometreyi geçti. Türkiye, bilhassa son on yıllar içerisinde çabuk terakkî etti.

Aşağıdaki cedvel, son yıllar içerisinde Avrupa'daki başlıca memleketlerin Türkiye ile olan ticaretinin şaşılacak derecede çabuk yükselişini gösterir:

**Türkiye'ye idhâl edilmiş (funt sterling/paunt sterling)
hesabıyla**

Memleketlerin adı	1896'cıdan 1900'üncü yıla kadarlık ithâl	1903'üncü yılıda	1905'inci yılıda	1906'ncı yılıda	1907'nci yılıda	Yüzde yüz hesabıyla ne kadar artmıştır
Büyük Britanya	5,701,000	5,701,000	6,965,000	8,352,000	7,809,000	%39
Avusturya Macaristan	2,330,000	3,256,000	3,833,000	3,621,000	3,396,000	%89
Almanya	1,629,000	2,513,000	3,552,000	3,555,000	3,087,000	%138
İtalya	1,333,000	2,268,000	2,860,000	3,535,000	3,152,000	%133
Fransa	1,887,000	1,832,000	2,121,000	2,365,000	3,319,000	%82
Rusya	1,521,000	—	1,530,000	1,538,000	2,115,000	%38
Belçika	—	—	1,030,000	1,326,000	1,257,000	—

(Bu cedvel, avamlar palatası [avam kamarası] tarafından her yıl meydana getirilmekte olan Türkiye hakkındaki İngiliz “diplomasi ve konsulleri mârûzası”nda çap edilen rakamlara istinâd ederek tarafımızdan meydana getirilmiştir. 1900-1902'de bundan sonraki yıllarda çap edilen [yayınlanan] “Türkiye, diplomasi konsulleri mârûza(t)ları”na bak).

Son yıllar içerisinde Türkiye'den emtianın ihracı da şayân-ı taaccüb [hayrete değer] bir sûrette yükseldi. Bunu ise aşağıdaki cedvel daha açık sûrette ispat eder:

Türkiye'nin ihrac[at]ı (Funt Sterling hesabıyla)				
Memleketlerin adı	1905'nci yılda	1906'nci yılda	1907'nci yılda	2 yıl içerisinde yüzde yüz hesabıyla ne kadar artmıştır
Büyük Britanya'ya	5,938,000	6,372,000	6,830,000	%13.8
Fransa'ya	3,039,000	3,580,000	3,766,000	%18
Şimali Amerika'ya	2,317,000	2,675,000	3,019,000	%30
Almanya'ya	2,578,000	2,700,000	2,961,000	%13.3
İtalya'ya	2,112,000	2,255,000	2,723,000	%16.3
Avusturya Macaristan'a	1,822,000	1,915,000	1,732,000	%0.8
Belçika'ya	901,000	1,087,000	1,053,000	%16.7
Rusya'ya	570,000	707,000	755,000	%32.3

Bilhassa Almanya, Türkiye'nin iktisatça yenileşip terakkî etmesine [ekonomik açıdan yenilenip ilerlemesine] kuvvetli tesir etmiştir. Türkiye'deki Alman sanâyi ve ticaretinin yükselmesi, bilhassa 2'nci Vilhelm'in İstanbul ile mukaddes [kutsal] yerlerin ziyaretinden sonra başlar. Bu noktai nazardan İkinci Vilhelm özünü haklı olarak Büyük Alman İmpratorluğu'nun birinci "kommivayajuri" (şehirden şehire gezen ticaret acentası) adlandırılabilir.

2'nci Vilhelm, karışık bir şekle girmiş her tür dâhilî ve haricî siyâsette Türk hükûmetine mânevî ve siyasî yardım göstererek sultan ile kendisinin dostluğunu meydana getirerek, buna mukaabil [karşılık] Bağdad demiryolu[nun] yapılmasının faydalı imtiyâzı [ayrıcılığı], demir, mis [bakır], margans [manganez] v.s. filizâtın [madenlerin] işlen(il)mesinin faydalı imtiyâzları şeklinde mükâfat talep

etmiştir. Resmî Nemes [Alman] sübutlarına [kayıtlarına] göre 1900'den 1906'ya kadar 6 yıl müddetinde [süresinde] Türkiye'deki Alman ticareti iki defa artmıştır. Anadolu'da 1020 kilometre uzunluğunda ve İzmir, Beyrut, Hicaz'da 1600 kilometre uzunluğunda olmak üzere demir yolu şebekesinin meydana getirilmesi, Avusturya Loyd şirketinin deniz yolu hattı meydana getirmesi, İngiltere-Fransa kapitali tarafından yaratılan muhtelif müesseselerin kömür mâdenleri ve demir filizatının istismar edilmesi [işlenmesi] -hamısı [bütün bunlar], Türkiye'deki emtia muâmelesinin terakkisine tesir eder ve Türk burjuvazyasının hem sayı[sının] ve hem de tesirinin artmasına sebep olur. Onunla birlikte, İstanbul ve başka şehirlerdeki sahil kuruluşuyla Bağdad demiryolu inşâsında çalışan, Zonguldak kömür mâdenlerinde ve sairede işliyen işçi sınıfının da sayı[sı] artı[yo]r. Selânik, Rodos, İzmir, Trabzon ve Ereğli gibi bu sevâhil [sahil] şehirlerindeki iskele işçileri gittikçe çoğalı[yo]r. Hülâsa-i kelâm [özetle] Türkiye yavaş yavaş, lâkin durmadan Avrupalılaşı[yo]r. Yavaş yavaş kapitalist bir devlet haline çevrilir [dönüşüyor], onunla beraberde hükûmet, sanâyi terakkisine karşı her cür mâniçilikler [her türlü engeller] türeti[yo]r. Sultanın her cür [türlü] terakkîye ve hâlîhâzır teknikasının [günümüz teknolojisinin] son ihtirâlarının [icatlarının] hayata geçirilmesine sistematik bir sûrette icrâ ettiği mâniçiliklerin [engellerin] sebebi bilinmiyor ve yahut, daha doğrusu açık sûrette malûmdur. Telefon suîkastçılarının râbıta ve alâkasına hizmet edebilecek vâsıta olduğundan Abdülhamid onu beymiyor ve onun için de memleket telefonsuz kalıyor.

Elektrik onun hoşuna gitmiyor, çünkü onun vâsıtasıyla yer altı meftullarıyla [telleriyle] saray altında mina [mayın] patlatılabilir, bunun için de memlekette elektrik tramvayı, elektrik ışığından eser de yoktur.

Bütün bunlara bakmayarak [rağmen] Türkiye'nin büyük hâmisi Vilhelm'in dostluk ve yahşi [iyi] tesirini saklayabilmekten [koruyabilmekten] canını dişine tutarak [takarak] sultan, Nemeslere [Almanlara] bir çok imtiyâzlar [ayrıcalıklar] vermek mecbûriyetinde [zorunda] kalmıştır ve onun yanında başka ecnebî kapitalistlerine de onların hükûmetleriyle arasının açılmaması için imtiyâzlar vermek mecbûriyetini meydana çıkarmıştır. Buna mukaabil, bir az zenginleşmiş bir Türk tâciri [esnafı], memleketteki tabii zenginlikleri işletmek için her hangi bir imtiyâzı ve yahut ta fabrika açmak müsâadesi almak arzusu gösterdiği vakitte, o, sultan hükûmetinin onun kabağına koyduğu [önüne çıkardığı] ortadan kaldırılamayacak mâniçilikler [engeller] ile karşılaş[yo]rdu.

Satılmış ve korkak Yıldız Sarayı tarafından, özü için her cür meziyet [her türlü ayrıcalık] ve artıklıkları, üstünlükleri asanlıkla [kolaylıkla] elde edebilen ecnebilere, memleket harac edili[yo]rdu. Lâkin vatan sanâyiine yol verilmi[yo]rdu. Bu ise, Türk tâcirleri [esnafı] ve umum Türk cemiyeti yukarı tabakaları arasında muhâliflik hislerinin uyanmasına sebep oluyordu. Hemîn bu [söz konusu] Türk tâcirlerinin en şuurlu unsurları, Türkiye bürokrat ve zâbitleri ile birlikte "İttihad ve Terakki" fırkasının en başlıca ka(d)rosunu meydana getirdiler. Bu fırkanın "Meşveret" ve "Şûrâ-yi Osmâni" gazetelerinde tabedil-

miş programından anlaşılacağı üzere, her şeyden evvel bu fırkanın Türk liberal (terakkîperver) burjuvazi nokta-i nazarını temsil ettiği meydana çıkar. Bu fikrin daha iyi tezâhür etmesi için programdan küçük bir kısmını kaydedelim: “Bizim tarafımızdan ileri sürülen taleplerin hayata geçirilmesi umum milletleri mazlûm vaziyetten kurtarır, milletler arasındaki zıddiyeti ortadan kaldırır ve ecnebî hükümetlerin daimî müdâhelesinden memleketi azâd ederek, muhtelif imtiyâzlar şeklinde gâret edilen [çalınan] millî serveti muhâfaza eder ve nihâyet vatan sanâyiinin azâd [özgürce] terakkî imkânını temin eder.”

“İttihad ve Terakkî” fırkasından başka kânûn-ı esâsî devrine kadar Türkiye’de, aşağıdaki fırkalar da vardı:

1) Prens Sabahattin’in radikal grubu [gurubu]: Bu gruba milli meselelere son derece ehemmiyet veri[yo]r; Türkiye’deki ayrı ayrı milletlere en geniş muhtâriyet [özerklik] vermek sûretiyle o meselelerin hallini yegâne vâsıta kabul edi[yo]rdu.

2) “Müslüman Federatsiyası” [federasyonu] fırkası idi. Bu fırka özünün [kendisinin] etrafına kentlilerin [köylülerin] şuurlu kısımlarını, hırda [küçük] burjuvazyaya ve şehir proletaryasını toplu[yo]rdu. Bu fırka öz programında; 10 saatlik iş gününün karara alınmasını, işçilerin umumi sigorta edilmesini (Nemes usûlünde) topaksız ve az topraklı kentliler[in] menfaatine olarak hânedan, zâdegân hükûmet topraklarının gasb edilmesini, muhtac dükkâncılara, esnaf ve kentliler için hırda kredi açılmasını vesâire talep ediyordu.

3) Osmanlı Kânûn-ı Esâsîciler Cemiyeti.

- 4) Ermeni sosyal-demokratları “Hınçaklar”.
- 5) Ermeni milliyetçileri fırkası olan “Taşnaksütyun” fırkası.
- 6) Arnavutlar komitesi.
- 7) Arap komitesi.

Türkiye’de kânûn-ı esâsî için mübâreze eden bu fırkalar, umumî ve müşterek kuvvetle onu elde etmeye muvaffak oldular. 1907’nci yılda Paris’te çağrılan [yapılan] kongrede, yukarıdaki fırkaların nümayendeleri [temsilcileri] istibdatla müşterek mübâreze [ortak mücâdele] için, öz sa’ylerini [çabalarını] muayyen [somut] bir hale getirmeye karar verdiler. Minimum barışık programı tanzim edildi. Bir yıl sonra, bu kongre uzuvlarının [üyelerinin] sevinçli hayâlleri parlak bir sûrette doğru çıktı. Türkiye’de kânûn-ı esâsî hayata geçirildi.

Pes [şimdi] hülâsa etmek lâzım gelirse, diyebiliriz ki: Türkiye inkılâbı, ordunun oynadığı rol cihetinden özüne göre mahsus [kendine özgü] bir sıfata mâlik ise de, umûmiyetle alındığı takdirde yine de Avrupa inkılâbından tefâvütü [farkı] çok azdır. Bu inkılâb; eski siyasî perdeyi yırtan emek mahsuldarlığının yavaş ve durmadan yükselmesi ve Osmanlı memleketindeki iktisadî terakkî tarafından hazırlanmış ve meydana çıkarılmış bu inkılâb evvelerde [başlangıçta] tehir edilmiş[tir] [ertelenmiştir]. Sonra ise bilâkis, haricî karmakarışıklıklar; Makedonya, Arnavutluk, Arabistan’daki Rusya, Avusturya-Macaristan ve İngiltere entrikaları ve nihâyet, eski usûl daha ziyâde saklandığı [sürdürüldüğü] taktirde, Osmanlı İmpratorluğu’nun yıkılıp puç [yok] olması karşısında bü-

tün milletin en şuurlu unsurlarının korkusu yüzünden fevkalâde bir sûrette çabuklaştırılmıştır.

Türkiye zâbitliği [ordu komutanları] öz memleketlerinin kuruluşu [kurulması] hareketinde bütün memleketlerde milletin en ziyâlı [aydın] ve en malûmatlı şahıslarından ibâret olan bir gurubun bu gibi dönüş devirlerinde oynayabileceği rolleri oynamıştır. Türk zâbitlerinin Türkiye’de oynadığı rollere benzer rolleri, Rusya’daki muhtelif ziyâlılar [aydınlar], İran’da mollalar, müctehidler vs., Hindistan’da ise inkılâbî tebligat üstünde [devrimci propaganda nedeniyle] İngiliz hükûmeti tarafından takip olunan bir çok Brahmanlar oynamış ve icrâ edi[yo]r. Mesela; 1909’uncu yıl Bombay’da, hemin [aynı] yılın 22 Dekabr’ında [Aralık’ında] öldürülen “Cekson” adındaki memurun öldürülmesiyle alâkadar olarak 30 kadar Brahman dustak edilmişti [tutuklanmıştı]. Dekabristler zamanında Rusya’da olduğu gibi, Türkiye’de de, askerî tabaka ahâlinin ziyâlı bir gruppası [gurubu] idi. Öz vazifesini anlayan Türk zâbitleri tarafından ileri sürülen programı tahlil ederek, biz bu zâbitliğin, yalnız, Türkiye devleti ve milleti istiklâlini müdâfaa etmekle kalmayıp, teceddüd ve terakî ederek kuvvetlenen Türk liberal burjuvazyasının keskin mümessili gibi de çıkışta bulunduğunu görüyoruz. Özlerinin bir sıra fetvâlarıyla vatan sanâyiine yardım etmek zarûreti üzerine ahâli[nin] dikkatini celbeden [çeken] İran rûhânileri gibi Türk zâbitliği de, devletin istiklâl ve tamamlığını müdâfaa ederek, istibdâda karşı mübâreze apararak [mücâdele ederek] öz bayrağına ve vazifesi dâhiline vatan sanâyiini de müdâfaa etmeyi, gâretci

[soyguncu] ecnebilere karşı millî serveti muhâfaza etmeyi idhâl etti [ekledi].

1903'üncü yıldaki Türkiye, artık, 1825'inci yıldaki Rusya'yı iktisatça geçmiş olduğu için, Türk zâbitliğinin öz boynuna [kendi üzerine] aldığı işleri, Dekabristler ile olduğu gibi birdenbire semeresizliğe [başarısılığa] uğramadı. Umum askerlerin çıktığı Türk kendlisi: "İttihad ve Terakkî" komitesinin son yıllar içerisinde büyük bir gayret ile Türk kentlerinde apardığı [gerçekleştirdiği] tebliğat [propaganda] ve teşvîkate yabancı kalmadığından ve yeni mefkûreyi benimsemeye hazırlanmış olduğundan, Türk ordusu asanlıkla [kolaylıkla] öz erkân-ı harbini (iştabını) takip etmiştir.

Milyukof'un Çanakkale lâyihasını müdâfaa ederek, Osmanlı İmparatorluğu'nda husûle [meydana] gelen inkılâbî çevrilîş [darbe] "asker inkılâbı", "askersiz erkân-ı harb", "Türkiye hasta değil, ölü adamdır" diye tavsif eden burjuvazya ve vatanperver sosyalist Rus muharrirlerinin [gazetecilerinin] bu iddiâları, büyük bir ahmaklık ve cahillik neticesinde ve yahut ta Türkiye'ye karşı açıktan açığa fenalık [kötülük] istemek ve Türkiye'den bir takım parçalar koparmak istemek arzuları ile izâh edilebilir.

Türkiye'nin parçalanması hayâlinde olan bütün bu sathî nazarlı (üstten gören) milliyetperestlerin nokta-i nazarı aksine olarak Türkiye inkılâbı, umum millet işi olarak meydana çıktı. O sathî nazarlıların hayâli, umum halkın nefret ettiği eski istibdad usûl-i idâresiyle mübâreze ederek cemiyetteki umum sınıfların gayret ve sa'ylerinin artmasına sebep olmuştur.

Türkiye kânûn-ı esâsî mukadderâtı, dâhilî Türkiye cephesinde, birbirini tâkib eden üç kampanyada halledilmiştir ki onlar da aşağıdakilerden ibârettir: Birinci defa, eski usûl-i idâreye karşı Enver ve Niyazi beyler isyan bayrağını kaldırdıklarında Trakya (Makedonya) eyâletindeki umum müslüman kentlileri yeni siyâsi kuruluş mübârezesi tarafına geçtiler. İkinci defa Türkiye'nin dâhilî yeni kuruluşundaki buhranlı ve müşkül zamanlarında hâinâne bir sûrette, Avusturya ve Bulgaristan Türkiye'ye karşı hücumla başladığı vakit, yalnız düşman müdâhalesine karşı yeni bir müdâfaa âleti olduğu meydana çıkarılan iktisadî boykot zamanında proleterya, hırda burjuvazi ve Türkiye'nin umumen şehir ahâlisi tarafından gösterilen dayanıklılık ve fedakârlık sâyesinde memleket kurtarılmıştır. Nihâyet üçüncü defa sultan hükûmeti, 1909'uncu yıl 13 Aprel'de [Nisan'da], bir nice bin asker yardımıyla İstanbul'da hükûmet çevrilişi [darbe] meydana getirmek tecrübesi yaptığı vakit, umum Makedonya ordusu(nun) bir adam gibi yeni usûl-i idâreyi müdâfaaya başlayarak öz zâbitleri ve generalleri kumandası altında yürüyüş ederek [yaparak] 24 Aprel'de [Nisan'da] İstanbul'u almış ve sultanı düşürmüştür.

Lâkin Türkiye dâhilî cephesindeki bu gâlibiyetle Genç Türk İnkılâbı mukadderâtı tamamiyle halledilmedi. İnkılâbın karşısında; millî siyâsetin mühim vazifeleri, Türkiye'deki müslüman ve hıristiyan halkları arasındaki asırlardan beri devam eden anlaşılmasızlıkların ve karışıklıkların halli, Arnavudluk, Makedonya, Arabistan, Ermeni ve başka bir sıra "mel'un meselelerin" halli duruyor-

du. Bütün bu meseleler, “hasta adam”ın mirasına temah eden büyük ve küçük Avrupa’nın emperyalist (cihangir) devletlerine Türkiye işlerine her dakika müdâhale etmek imkânını veriyordu.

Genç Türk İnkılâbı mukadderâtıyla birlikte müstakil Türk devletinin talihi de bu meselelerin halledilmesinden asılı idi [çözümüne bağlıydı]. Genç Türk İnkılâbı, bu mel’un meseleleri halledemediği için, Osmanlı İmpratorluğu’nun sükutunu (yıkılmasını) durduramadı. Bilakis, bir vakit öz hükûmdarlığını yalnız Balkan yarımadasının tamamına inhisar etmeyip daha uzaklara kadar götürmeye muvaffak olan ve bir vakit dünyada en güçlü impratorluklardan biri olan devletin parçalanmasını çabuklaştırmıştır.